

УДК 342.25

КОНЦЕПЦІЇ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ: СИСТЕМО-СТРУКТУРНИЙ АСПЕКТ

Кондрацька Н.М., здобувач
кафедри державного будівництва
Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого

Досліджено сутнісні характеристики основних концепцій місцевого самоврядування в системно-структурному плані. Обґрунтовано думку, що названі концепції різняться за своїм тлумаченням співвідношення між трьома суспільними системами: державою, громадянським суспільством і місцевим самоврядуванням.

Ключові слова: *місцеве самоврядування, муніципальна влада, соціальна система, муніципальна система, концепції місцевого самоврядування, системний підхід.*

Исследованы существенные характеристики основных концепций местного самоуправления в системно-структурном плане. Обосновано мнение, что названные концепции различаются своим толкованием соотношения между тремя общественными системами: государством, гражданским обществом и местным самоуправлением.

Ключевые слова: *местное самоуправление, муниципальная власть, социальная система, муниципальная система, концепции местного самоуправления, системный подход.*

Kondratska N.M. CONCEPTS OF LOCAL GOVERNMENT: SYSTEM-STRUCTURAL ASPECT

Essential characteristics of basic concepts of local government in system-structurally aspect are examined. The view that this concepts are different in their interpretation of relationship between three social systems (state, civil society and local self-government) is justified.

Key words: *local government, municipal authorities, social system, municipal system, concept of local self-government, systematic approach.*

Постановка проблеми. На новітньому етапі конституційної реформи в Україні, що проходить під гаслом децентралізації публічної влади, проблематика місцевого самоврядування є одним із головних трендів у розвитку вітчизняної правознавчої науки. Адже саме у розбудові повноцінного й ефективного місцевого самоврядування на всіх рівнях адміністративно-територіального устрою, наближенні центрів прийняття владних рішень до місця проживання населення вбачається на сьогодні стратегічний шлях подолання наявних недоліків у механізмі організації та здійснення публічної влади, якомога більш повного забезпечення прав та інтересів територіальних громад.

Ступінь розробленості проблеми. Фундамент вітчизняної доктрини муніципального права закладено у працях таких вчених, як М.О. Баймуратов, О.В. Батанов, І.І. Бодрова, В.І. Борденюк, В.А. Григор'єв, І.В. Дробуш, В.М. Кампо, М.І. Корнієнко, В.В. Кравченко, П.М. Любченко, О.Ю. Лялюк, Н.Р. Нижник, М.В. Пітцик, В.Ф. Погорілко, М.О. Пухтинський, С.Г. Серьогіна, Ю.М. Тодика, О.Ф. Фрицький, В.Д. Яворський та ін. Чимало уваги приділяється й концептуалізації муніципально-правових учень. Однак характеристики основних концепцій місцевого самоврядування дотепер переважно мали загальний характер і здійснювалися здебільшого в історичному чи порівняльно-правовому контексті, тоді як евристичний потенціал системно-структурного методу в даній сфері використовувався не достатньою мірою.

Мета статті. У межах даної статті зроблено спробу надати розгорнуту характеристику основних концепцій місцевого самовряду-

вання з точки зору відмінностей у тлумаченні його системно-структурних характеристик.

Виклад основного матеріалу. Під концепціями (теоріями) місцевого самоврядування розуміються основні наукові вчення про його сутність, організацію та шляхи розвитку. Традиційно вчені використовували різні підходи до визначення кількості теорій про місцеве самоврядування. Так, Г.С. Михайлов стверджував про наявність лише трьох видів теорій самоврядування: 1) господарської і громадівської; 2) державної; 3) політичної. Натомість М.І. Лазаревський вважав, що існують чотири теорії самоврядування: 1) теорія вільної общини; 2) господарська та громадівська теорія; 3) теорія самоврядної одиниці як юридичної особи; 4) політичні теорії.

Сучасні автори дають дещо іншу класифікацію. Наприклад, П.М. Любченко [1, с. 99–106], О.Н. Ярмиш і В.О. Серьогін [2, с. 495–496] виокремлюють три основні теорії місцевого самоврядування: державницьку, громадівську і теорію муніципального дуалізму. Натомість О.В. Батанов максимально деталізує виводне розмаїття теорій місцевого самоврядування, доводячи їх кількість до дев'яти, у т. ч. виокремлюючи: теорію вільної громади, громадську (громадівську), державну (державницьку), соціологічні, муніципального (комунального) соціалізму, органічну, соціально-класову, соціального обслуговування, дуалізму муніципального управління (громадсько-державну) [3, с. 12–55].

Проте, незважаючи на кількість теорій про місцеве самоврядування, що виокремлюються, всі дослідники погоджуються з тим, що такі теорії почали з'являтися з першої половини ХІХ ст. на основі міркувань про взаємоді-

сини особи і держави, місцевих і центральних органів влади в умовах демократичної держави і самодержавства. Місцеве самоврядування, що передбачає відносну децентралізацію і автономію, стало предметом уваги різних політичних сил і рухів, вигідним гаслом у боротьбі за владу. З ним тісно пов'язане проведення низки політико-правових реформ XVIII–XIX ст. ст.

Історично першою теоретичною концепцією, що пояснювала сутність місцевого самоврядування, була теорія вільної громади. Ідеї організації об'єднаного самоврядування були висловлені Ж.-Г. Туре, який у 1790 р. обґрунтував їх у своїй доповіді щодо законопроекту про реформу місцевого управління в Національній Асамблеї Франції. Він сформулював два основні постулати, котрі в подальшому отримали свій розвиток у різних теоріях місцевого самоврядування: а) тезу про власні об'єднані справи, притаманні за своєю природою муніципальному управлінню; б) положення про справи державні, які передаються державою органам місцевого самоврядування. Значну роль у поширенні ідей місцевого самоврядування серед європейських країн відіграла також Конституція Бельгії 1831 р., яка, проголосивши, що всіляка влада походить від народу (ст. 25), водночас закріпила, що «інтереси, виключно комунальні чи провінційні, регулюються комунальними чи провінційними радами, на підставах, встановлених конституцією» (ст. 31) [4, с. 74]. Муніципально-правові ідеї французького та бельгійського права були запозичені й розвинені у працях німецьких юристів Г. Аренса (1808–1874), К.-Ф. Гербера (1823–1891), П. Лабанда (1838–1918), Е. Мейера (1855–1930), Р. фон Моля (1799–1875), а також французького політика і публіциста А. де Токвіля (1805–1859).

У системно-структурному плані теорія вільної громади зводиться до «виведення» місцевого самоврядування поза межі державного механізму, до їх розгляду як двох паралельно існуючих соціальних систем. Ця теорія містила, з одного боку, досить переконливий висновок про те, що органи місцевого самоврядування мають бути виділені з системи державної влади, з іншого боку – досить уразливе положення про їх повну відособленість від органів держави. На практиці такий підхід не мав успіху. Не дарма тогочасні вітчизняні державознавці В.П. Безобразов, М.І. Лазаревський, Б.М. Чичерін та інші вважали теорію вільної громади неспроможною і нежиттєздатною.

Крім того, теорія вільної громади мала ще один серйозний недолік. Вона виводила за межі свого розгляду більші адміністративні одиниці, котрі створені державою, але користуються охоронюваною законом самостійністю й управляються виборними посадовими особами (області, департаменти, регіони, провінції тощо). Відстоювати самостійність цих самоврядних територіальних одиниць від центрального уряду, посилаючись на їх природні права, було б украй важко, а вважати сільські та міські громади єдиною можливим видом самоврядування означало б відірватися від дійсності й підтримувати теорію, по-

ложення якої із самого спочатку суперечать основному критерію істинності – суспільній практиці.

Ще більш разючий удар по концепції вільної громади було завдано на зламі XIX–XX ст. появою мегаполісів – міст із чисельністю населення понад мільйон. У контексті предмета нашого дослідження мегаполіси слід розуміти як відкриту системно-правову конструкцію публічної влади, що створюється в результаті певної форми зосередження крупного промислового виробництва, і являє собою єдиний соціально-економічний і політико-територіальний простір. Вести мову про якусь єдину супер-громаду міста-мегаполіса дуже важко, так само як і про її природність.

З іншого боку, вчення про вільну громаду передбачає ототожнення місця проживання з місцем роботи її членів. XX ст. теж зруйнувало цей стереотип. Бурхливий розвиток транспортних і телефонних комунікацій, а з кінця XX ст. – ще й комп'ютерні мережі надали змогу максимально віддалити місце роботи від місця проживання людини, і тим самим розриваючи цілісність її потреб та інтересів. Відповідно, спільне проживання на певній території більше не гарантує цілісність територіальної громади, остання «рветься» на тисячі шматків, відносини між членами громади стають дедалі слабшими, поступаючись місцем стосункам за ознакою професійних, спортивних, наукових, культурних та інших потреб та інтересів.

Тож на сьогодні про теорію вільної громади згадують переважно в історичному плані. Натомість її місце посіла так звана громадська (громадська, господарська) теорія місцевого самоврядування. В її розробці провідна роль належить німецьким ученим О. фон Гіркке (1841–1921) і В. Шеффнеру (1815–1897). У Росії найбільш яскравими представниками громадської теорії були В.М. Лешков і О.І. Васильчиков, які, враховуючи ідеї західних учених, робили власний внесок у її розробку. Вплив громадської теорії на тогочасне суспільство був досить суттєвим, саме тому її основні положення знайшли своє втілення при здійсненні земської 1864 р. і міської 1870 р. реформ у Росії, хоча офіційно вони не були визнані.

У системно-структурному плані громадська теорія тотожна теорії вільної громади, але з перенесенням акценту з «природних» (родинно-сімейних, побутових, виховних, духовно-релігійних) на владно-господарські основи походження та існування громади.

Однак практика показала, що місцеве самоврядування не може бути ізольоване в межах господарської діяльності, у держави на місцях є власні інтереси, і саме органи місцевого самоврядування повинні вирішувати питання державного значення на місцях. Виходячи з цієї практики, формується нова теорія – державна (державницька) теорія самоврядування, основоположниками якої стали німецькі вчені Л. фон Штейн і Р. Гнейст. Пік популярності даної теорії припадає на 70-і роки XIX ст.

Ця теорія ототожнювала органи місцевого самоврядування та органи державної влади,

розглядала місцеве самоврядування, як продовження держави, а його органи – по суті, як місцеві органи державної влади (відмінність вбачалася лише в тому, що місцеві чиновники обираються до цих органів населенням самоврядної території, а не призначаються). Будь-яке управління публічного характеру, за твердженням авторів цієї теорії, є справа державна, тому сенс існування місцевого самоврядування – не відокремлення від держави, а підпорядкування його інтересам і цілям.

У дореволюційній Росії положення державницької теорії були підтримані у 70–80-х р.р. XIX ст. (В.П. Безобразов, О.І. Васильчиков, О.Д. Градовський, М.І. Лазаревський) і розвинені на початку XX ст. (М.М. Коркунов, О.Г. Михайловський, М.І. Свешніков, Б.М. Чичерін та ін.)

Державницька теорія самоврядування була втілена в життя в Росії в результаті реформи земського і міського самоврядування у 1890–1892 рр. У певному сенсі можна стверджувати, що і радянська модель місцевого державного управління використовувала ті ж принципи, що і ця теорія. Принаймні М.А. Рейснер, П.І. Стучка, Л.О. Веліхов робили спробу сформулювати так звану соціально-класову теорію місцевого самоврядування.

Проте, як показала практика, реалізація даної теорії призводить до появи адміністративної моделі взаємовідносин державної влади і місцевого самоврядування, у крайніх випадках вона призводить навіть до повного зникнення місцевого самоврядування, його заміну місцевим державним управлінням. Така модель, безумовно, відзначається ефективністю в тому сенсі, що забезпечує майже повне підпорядкування керованого суб'єкта керуючому і як наслідок – стовідсоткову реалізацію на місцевому рівні прийнятих «нагорі» рішень. Але вона рідко стає ефективною в більш широкому сенсі: вона не стає успішно функціонуючою, не користується підтримкою населення, оскільки жителі муніципальних утворень не мають реальних можливостей здійснювати управління місцевими справами.

Прихильником державницької концепції місцевого самоврядування був і один з найавторитетніших теоретиків самоврядування в Європі середини XX ст. Ю. Панейко. Він вказував, зокрема, що «дотеперішні дослідження над правним поняттям самоврядування дають нам підставу розглядати самоврядні одиниці, як органи держави, покликані виконувати законом визначену частину державної адміністрації» [5, с. 120]. Чимало прихильників має державницька концепція і на пострадянському просторі. Наприклад, білоруські автори Г.А. Василевич, Н.М. Кондратович і Л.А. Приходько [6, с. 466], російський конституціоналіст С.О. Хлебунова [7], а також українські дослідники В.І. Борденюк [8], А.М. Онупрієнко [9] і О.А. Мельник [10] розглядають місцеве самоврядування, як невід'ємну складову державного механізму.

Державницька концепція сьогодні виходить із того, що місцеве самоврядування дедалі більше інтегрується з державним апаратом. Так, характеризуючи сучасні реалії у

сфері місцевого управління, німецький дослідник Р. Граверт підкреслює, що чим повніше втягуються місцеві територіальні одиниці у здійснення конституційно-правових принципів соціальної державності, тим більше вони змушені абстрагуватися від місцевих особливостей і слідувати єдиним для всієї країни принципам державної політики. Нерозривно пов'язані з податковою і фінансовою системою держави, «вони, скоріше, є частиною єдиного цілого, ніж незалежними територіальними одиницями, і можливість щось вжити на муніципальному рівні більше залежить від загальної ситуації в державі, ніж від специфічних місцевих обставин» [11, с. 99].

У системно-структурному плані державницька концепція полягає у визнанні місцевого самоврядування особливою, максимально децентралізованою, але все одно підсистемою державного апарату. Такий підхід передбачає мультиплікацію (багаторазове відтворення) ознак держави на всіх рівнях місцевого самоврядування, зокрема поширення субординаційних зв'язків на всю муніципальну систему, інституційно-функціональне підпорядкування муніципальних органів державним тощо. Водночас посилюються такі системні ознаки місцевого самоврядування, як цілісність і холізм. Застосування державницької концепції закономірно призводить до уніфікації муніципальних інституцій і процедур, іноді навіть всупереч їх ефективності. Водночас на місцеве самоврядування повною мірою переносяться й вади державного апарату, як-то закритість, бюрократизм, недостатня оперативність, відірваність від місцевих потреб тощо.

Однією з вад держави, що переносяться на місцеве самоврядування при застосуванні державницької теорії, є її політичний, класовий характер, що закономірно призводить до соціальних диспропорцій і соціальної напруги. Вирішити ці проблеми намагалися представники соціологічних концепцій місцевого самоврядування, серед яких чільне місце належить Л. Дюгі, котрий розглядав це поняття крізь призму соціальної солідарності людей. Перспективи розвитку суспільства та держави він пов'язував із часом, коли людська солідарність охопить місцеву, обласну й національну солідарність.

Наприкінці XIX – початку XX ст. набули поширення так звані соціал-реформістські муніципальні концепції, зокрема теорія муніципального соціалізму, теорія соціального обслуговування тощо. Однак у системно-структурному плані всі вони нейтральні, адже є змістовно-функціональними, а не інституційними; вони не дають прямої відповіді на питання про співвідношення державної влади і місцевого самоврядування як соціальних систем.

Подвійний характер муніципальної діяльності (самостійність у суто місцевих справах та здійснення певних державних функцій на місцевому рівні) відображається в теорії дуалізму муніципального управління (концепція дуалізму повноважень місцевого самоврядування, громадсько-державна теорія). За цією теорією муніципальні органи, здійсню-

ючи відповідні управлінські функції, виходять за межі місцевих інтересів і повинні діяти, як інструмент державної адміністрації. Органи місцевого самоврядування незалежні від держави лише в суто громадських справах, до яких держава байдужа, а у сфері політичній вони розглядаються, як органи держави, що виконують її функції і повноваження.

Відповідно до цього й ті справи, які покликані вирішувати органи місцевого самоврядування, мають поділятися на «власні» та «делеговані». Якщо при вирішенні власних справ, на думку прихильників цієї теорії, органи місцевого самоврядування мають діяти незалежно й самостійно від державних органів, дотримуючись лише закону, то при вирішенні делегованих – під контролем та адміністративною опікою відповідних державних органів.

Ключовим у теорії муніципального дуалізму є поділ повноважень місцевого самоврядування на власні та делеговані: власні пов'язані з вирішенням питань місцевого значення, тоді як делеговані (мається на увазі делегування від держави відповідним органам місцевого самоврядування) – питань загальнодержавного значення. Залежно від характеру повноважень будуються і відносини місцевого самоврядування і держави: у царині власних повноважень місцевого самоврядування контроль із боку держави обмежується питаннями дотримання законів у відповідних сферах із можливістю оскарження спірних рішень у суді, тоді як у сфері делегованих повноважень державний контроль означає перевірку прийнятих рішень на предмет відповідності не тільки законам, але й підзаконним актам, не тільки на правомірність, але й на обґрунтованість, можливість безпосереднього скасування відповідних актів без звернення до суду.

У системно-структурному аспекті концепція муніципального дуалізму передбачає самостійність держави і місцевого самоврядування, як двох підсистем публічної влади, але підсистем не ізольованих, а конвергентних. При цьому конвергенція (дифузія) не обмежується делегованими повноваженнями, а має тлумачитися широко – як взаємний вплив і взаємопроникнення як в інституційному, так і в функціональному плані.

В основі більшості сучасних теорій місцевого самоврядування лежить концепція «community government», що означає управління від імені місцевої громади і разом з нею. Її автори Дж. Стюарт, Дж. Стокер ґрунтуються на залученні місцевого співтовариства до управлінського процесу й підвищенні політичної ролі місцевого самоврядування [12, с. 87].

Як справедливо відзначає П.М. Любченко, місцеве самоврядування – це «багатогранне, комплексне політико-правове явище, науковий потенціал якого розкривається в сукупності теоретичних конструкцій, базових юридичних понять і категорій, що сприяють оформленню відповідних теорій місцевого самоврядування» [1, с. 88]. За даних умов наявний плюралізм стосовно розуміння місцевого самоврядування є цілком закономірним

і зумовлений тим, що воно тісно пов'язано з іншими явищами – державою, політикою, економікою, культурою, психологією, ментальністю.

Висновки. Проведене дослідження дає змогу стверджувати, що відмінність між основними концепціями місцевого самоврядування має не тільки доктринальне, а й філософсько-методологічне підґрунтя: вона зумовлена різним розумінням не лише юридичної природи держави і місцевого самоврядування, але й структури і функцій кожної з цих підсистем. З точки зору системно-структурного підходу основні концепції місцевого самоврядування різняться між собою за своїм принципівим ставленням до співвідношення між трьома суспільними системами: державою, громадянським суспільством і місцевим самоврядуванням. Громадівська концепція жорстко розмежує всі три названі системи – й інституційно, й функціонально. Державницька концепція, навпаки, розглядає місцеве самоврядування, як підсистему держави, і водночас протиставляє її громадянському суспільству. Натомість концепція муніципального дуалізму розглядає державу і місцеве самоврядування, як самостійні підсистеми в межах загальної системи публічної влади, що відмежована від громадянського суспільства; при цьому передбачається перетин держави і місцевого самоврядування в частині делегованих повноважень.

Новітня тенденція в теорії муніципального права полягає у визнанні гібридної природи місцевого самоврядування, коли воно проголошується самостійною підсистемою публічної влади і водночас підсистемою громадянського суспільства; при цьому знов-таки допускається дифузія держави і місцевого самоврядування в частині делегованих повноважень.

Ускладнення суспільного життя, у тому числі й на місцевому рівні, закономірно призводить до ускладнення кожної з основних суспільних систем: публічної влади і громадянського суспільства. У межах усіх трьох підсистем публічної влади (державної, муніципальної та влади автономії) відбуваються суперечливі процеси універсалізації й спеціалізації структурних елементів, ускладнення і спрощення структурних побудов і процесів їх функціонування, централізації й децентралізації, стандартизації й специфікації тощо. Усі вони, як відкриті системи, отримують імпульси від зовнішніх об'єктів і водночас надсилають їм власні імпульси, котрі надають поштовх для подальших змін. За даних умов дуалістична концепція місцевого самоврядування цілком виправдано зберігає своє домінуюче становище в муніципально-правовій доктрині та практиці муніципального будівництва.

Разом із тим у світі не існує жодної концепції самоврядування, яку можна було б визнати ідеальною, і в такій якості прийняти за основу. Жоден різновид місцевого самоврядування не виник на порожньому місці. Усі вони були породжені соціальними і політичними умовами свого часу. При цьому теоретичні й політичні уподобання найчастіше пояснювалися реальною соціально-політич-

ною обстановкою. Кожне суспільство, кожна держава, як правило, розробляє ту концепцію і застосовує ту модель місцевого самоврядування, яка більш-менш враховує його історичний досвід, традиції і правову культуру населення.

Системність місцевого самоврядування, будучи «накладеною» на матрицю суспільного ладу тієї чи іншої країни з його закономірностями і специфічними рисами, призводить до появи певних моделей організації муніципальної влади, аналіз яких є одним із пріоритетних напрямків подальших досліджень у даній сфері.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Любченко П.М. Муніципальне право України: навч. посіб. / П.М. Любченко. – Харків: ФІНН, 2012. – 496 с.
2. Ярмиш О.Н. Державне будівництво та місцеве самоврядування в Україні: підручник / О.Н. Ярмиш, В.О. Серьогін. – Х.: ХНУВС, 2002. – 672 с.
3. Батанов О.В. Конституційно-правовий статус територіальних громад в Україні: монографія / О.В. Батанов. – К.: Ін Юре, 2003. – 512 с.
4. Новик И.Д. Современные конституции / И.Д. Новик. – М.: Изд. Д.П. Ефимова, 1905. – 826 с.

5. Панейко Ю. Теоретичні основи самоврядування / Ю. Панейко. – Львів: Літопис, 2002. – 196 с.

6. Василевич Г.А. Конституционное право зарубежных стран: учебник / Г.А. Василевич, Н.М. Кондратович, Л.А. Приходько; под общ. ред. Г.А. Василевича. – Мн.: Книжный Дом, 2006. – 480 с.

7. Хлебунова С.А. Конституционно-правовые основы развития местного самоуправления в системе государственного управления Российской Федерации: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.02 / С.А. Хлебунова – Челябинск, 2005. – 176 с.

8. Борденюк В.І. Державний механізм держави як система органів державної влади та органів місцевого самоврядування та фактори його цілісності / В.І. Борденюк // Юридична Україна. – 2005. – № 3. – С. 15–23.

9. Онупрієнко А.М. Місцеві органи влади в механізмі демократичної держави: теоретико-правовий аналіз: монографія / А.М. Онупрієнко. – Х.: ПП «Торсінг плюс», 2009. – 300 с.

10. Мельник О.А. Органи місцевого самоврядування України в механізмі держави: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.01 / О.А. Мельник; Харків. Нац. ун-т внутр. справ. – Х., 2015. – 20 с.

11. Граверт Р. Финансовая автономия органов местного самоуправления в ФРГ / Р. Граверт // Государство и право. – 1992. – № 10. – С. 99–107.

12. Локшина К.Н. Традиции изучения основных концепций местного самоуправления в зарубежных странах / К.Н. Локшина // Вестник МГТУ им. М.А. Шолохова. Серия «История и политология». – 2012. – № 1. – С. 83–91.

УДК 342.7(477)(045)

КОНСТИТУЦІЙНА РЕФОРМА ЯК ОСНОВНИЙ ЗАСІБ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ВІДПОВІДНОСТІ КОНСТИТУЦІЇ ЄВРОПЕЙСЬКИМ СТАНДАРТАМ ПРАВ ЛЮДИНИ

Пересада О.М., к. ю. н.,
старший викладач кафедри конституційного,
адміністративного та міжнародного права
Маріупольський державний університет

Стаття присвячена вивченню процедур реформування конституцій у європейських державах для забезпечення відповідності норм основного закону європейським стандартам реалізації прав і свобод людини.

Ключові слова: конституція, конституційна реформа, законодавча ініціатива, референдум, права та свободи людини, європейські стандарти.

Статья посвящена изучению процедур реформирования конституций в европейских государствах для обеспечения соответствия норм основного закона европейским стандартам реализации прав и свобод человека.

Ключевые слова: конституция, конституционная реформа, законодательная инициатива, референдум, права и свободы человека, европейские стандарты.

Peresada O.M. CONSTITUTIONAL REFORM AS A MAIN METHOD TO PROVIDE ACCORDANCE BETWEEN CONSTITUTION AND EUROPEAN STANDARDS OF HUMAN RIGHTS AND FREEDOMS

The article deals with investigation of procedures of reforming Constitutions in European countries to provide compliance of the norms of fundamental law with European standards of realization of human rights and freedoms.

Key words: Constitution, constitutional reform, legislative initiative, referendum, human rights and freedoms, European standards.

Постановка проблеми. Розвиток сучасного суспільства вимагає на законодавчому рівні, зокрема на рівні основного закону держави, упровадження норм і стандартів, щоб забезпечували відповідний захист прав і свобод людини та громадянина. Можливості держави в цій сфері напряму залежать від можливостей держави адаптувати свою конституцію до тенденцій світового розвитку в

аспекті глобалізаційних процесів, у тому числі у сфері права.

Практично будь-яка сучасна конституція містить положення, які регулюють порядок унесення до неї змін. За цим критерієм практично всі конституції відрізняються одна від однієї, і надзвичайно важко знайти схожі держави, для яких сукупність процедур, що використовуються для зміни основних законів,